

ФАРҒОНА ВИЛОЯТИДА МЕВА-САБЗАВОТЧИЛИККА ИХТИСОСЛАШГАН ФЕРМЕР ХЎЖАЛИКЛАРИ ИҚТИСОДИЙ ФАОЛИЯТИНИ УСТУВОР РИВОЖЛАНТИРИШ МАСАЛАЛАРИ

Хожаев Азихон Саидалохонович,
ФарПИ мустақил-изланувчиси
E-mail: imf_azizi83@mail.ru

Аннотация: Мақолада Фарғона вилоятида мева-сабзавотчиликка ихтисослашган фермер хўжаликлари фаолияти, соҳада эришилган натижаларнинг статистик кўрсаткичлари ва унинг ўзига хос жиҳатлари келтирилган. Вилоятдаги мева-сабзавотчиликка ихтисослашган фермер хўжаликлари фаолиятидаги мавжуд муаммолар ўрганилиб, уларни ҳал қилиш ҳамда устувор ривожлантириш йўналишлари ишлаб чиқилган.

Аннотация: В статье приведена деятельность фермерских хозяйств Ферганской области, специализированной плодоводству и овощеводству, статистические показатели достигнутых в отрасли результатов и их специфические аспекты. На основе изучения существующих проблем в деятельности фермерских хозяйств разработаны пути их решения и приоритетные направления развития.

Annotation: This article illustrates fruit-oriented goods of farmers in Fergana region and also statistic indications of achievements as well as goals on areas. What is more, it is showed the main economic problems of fruit-oriented goods of farmers and to give some solutions to improve on this areas.

Калим сўзлар: мева-сабзавотчилик, қишлоқ хўжалиги, қишлоқ хўжалик маҳсулотлари, фермер хўжаликлари, статистик кўрсаткичлар, иқтисодий фаолият, модернизация, иқтисодий ривожлантириш.

Кириш

Ўзбекистон Республикасида етиштирилган қишлоқ хўжалик маҳсулотлари, хусусан, мева-сабзавот, узум ва полиз маҳсулотлари ўзининг ҳар томонлама табиий шароитларда ўсганлиги, мазалилиги билан алоҳида ажралиб туради. Ўзбекистон Республикаси Биринчи Президенти И.А.Каримов таъбири билан айтганда: “Саҳоватли заминимиз ўзининг хуштаъм мевалари, сархил сабзавотлари билан оламга донг таратган. Мустақиллик йилларида қишлоқ хўжалигида амалга оширилган туб ислохотлар ва қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини жаҳон бозорларига чиқаришга кенг йўл очилгани фермер хўжаликлари даромадини янада оширишда катта имкониятлар яратмоқда” [1].

Қишлоқ хўжалиги корхоналарида меҳнат унумдорлиги ва самарадорлиги, олинадиган даромад ва фойдаси нафақат қишлоқ меҳнаткашларининг турмуш даражасини юксалтириш, балки соҳага алоқадор барча тармоқ ва соҳаларнинг ривожланишига ижобий таъсир кўрсатиб, пировардида, бу миллий иқтисодиётнинг ўсиш суръатларини белгилайди. Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти И.А.Каримов таъкидлаганларидек: “...мева-сабзавот

махсулотларини қайта ишлаш бўйича ихтиёрийлик асосида кооперациянинг турли шакллари яратишга қаратилган таъсирчан механизм ишлаб чиқилиши муҳим аҳамиятга эга” [2]. Қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари, айниқса, мева-сабзавотчилик ва узумчилик маҳсулотларини етиштириш, уларни тайёр маҳсулотга айлантиришда фермер хўжаликларнинг ўрни муҳим бўлиб, мазкур субъектларда етиштирилаётган маҳсулотларни аҳоли истеъмолига етказиш орқали халқ фаровонлигини ошириш имкониятига эга бўлинади.

Ижтимоий-иқтисодий ривожланишнинг ҳозирги босқичида қишлоқ жойларида ташкил этилган мева-сабзавотчиликка ихтисослашган хўжалик субъектлари фаолиятини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш ва уларнинг ривожланишига кенг имкониятлар яратиш мақсадида ҳукумат томонидан бир қатор ҳуқуқий-меъёрий ҳужжатлар қабул қилинди [3]. Мазкур ҳужжатларда республиканинг барча ҳудудларида мева-сабзавотчилик, боғдорчилик ва узумчиликни янада ривожлантириш мақсадида ушбу тизимни чуқур ислоҳ қилишга қаратилган.

Ҳозирги кунда республика ҳукумати томонидан мева-сабзавотчилик маҳсулотларига бўлган истеъмол бозори талабини тўла қондириш, шу билан бирга экспорт ҳажмини кўпайтириш, соҳани модернизация қилишдек устувор вазифалар белгиланган. Мазкур вазифаларни ҳал этиш фермер хўжаликлари томонидан мева-сабзавотчилик ва узумчилик маҳсулотларини етиштириш, қайта ишлаш ва уларни сотиш жараёнларини самарали ташкил этиш, ҳисобга олиш ва улар фаолиятини статистик жиҳатдан таҳлил қилиш тизимини такомиллаштириш билан боғлиқ.

Чунки ҳудудий даражаларда мева-сабзавотчилик маҳсулотларини етиштиришга ихтисослашган фермер хўжаликлари иқтисодий фаолиятини илмий асосда ўрганиш ва уларни статистик таҳлил қилишга етарлича эътибор қаратилмаган. Юқоридаги фикрлардан келиб чиқиб, мева-сабзавотчилик фаолиятини статистик баҳолаш, мева-сабзавотчиликка ихтисослашган фермер хўжаликлари иқтисодий фаолиятини статистик тадқиқ этишни ўрганишнинг зарурати ва амалий аҳамиятга эга эканлиги, танланган тадқиқот ишининг долзарблигини белгилаб беради.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили

Мева-сабзавот ва узум маҳсулотлари бозорини ривожлантириш масалалари Л.В.Агаркова, И.А.Баранов, Н.А.Попов, А.В.Афанасьева, М.А.Соломахин, Н.И.Греков [4] каби хориж олимлари томонидан таҳлил қилинган.

Республикада иқтисодиётни эркинлаштириш босқичида мева-сабзавотчилик ва узумчиликни ташкил этиш, бошқариш ва самарадорлигини оширишнинг назарий ва амалий жиҳатларини ўрганиш масалалари В.Қ.Қобилов, Т.Ш.Шодиев, Н.Латипов, Н.Р.Асадулина, А.Х.Бурҳонов, М.М.Мирзаев, Ч.Муродов, Ф.Назарова, У.П. Умурзоқов, Х.С.Хушвақтова [5], Э.И.Эргашев, У.С.Мухиддинова, Ш.Т. Эргашева, Б.Х. Шафқаров, М.Рахматов, Т.Ю.Дадабоев, Д.С.Ашурова кабиларнинг илмий ишларида ўз аксини топган [6]. Жумладан, Ўзбекистонлик иқтисодчи олимлардан В.Қ.Қобилов, Т.Ш.Шодиев, Н.Латипов ва бошқалар тадқиқот олиб борганлар. Н.Латиповнинг илмий ишларида қишлоқ

хўжалигида меҳнат унумдорлигини оширишнинг иқтисодий-математик услуги кенг таҳлил қилинган.

Ёш олимлардан Э.И.Эргашевнинг илмий ишида боғдорчилик ва узумчилик тармоғини ривожлантириш йўналишлари, унга таъсир этувчи омиллар, тармоқни молиявий қўллаб-қувватлаш масалалари тадқиқ этилган бўлса, У.С.Муҳитдинованинг тадқиқот ишида мева-сабзавот ва узум маҳсулотлари бозорининг ривожланиши, маркетинг тизимини такомиллаштириш масалалари тадқиқ қилинган. Т.Ю.Дадабоевнинг ишида боғдорчиликка ихтисослашган фермер хўжаликлари ташкилий-иқтисодий жиҳатларини такомиллаштириш масалалари, Д.С.Ашурованинг ишида аграр иқтисодий жараёнлардаги мураккаб иқтисодий алоқаларнинг статистик таҳлили, эҳтимолликни аниқ даражаларида аниқлаш, қишлоқ хўжалиги ривожланиши даражасини келажакка башорат қилиш ва режалаштиришнинг аниқ кўрсаткичлар тизими ишлаб чиқилган.

Юқорида қайд этилган илмий тадқиқот ишлари аграр-иқтисодиёт фанига муайян даражада ҳисса қўшиб, иқтисодиётни модернизациялаш шароитида мева-сабзавот ва узум маҳсулотлари бозорининг самарадорлиги муаммоларини назарий ва амалий жиҳатдан илмий ўрганишда муҳим асос бўлиб хизмат қилади. Лекин юқоридаги илмий тадқиқот ишларида ҳудудий даражаларда мева-сабзавотчиликка ихтисослашган фермер хўжаликлари иқтисодий фаолиятини статистик жиҳатдан тадқиқ этиш масалаларига етарлича эътибор берилмаганлиги, ўрганилаётган мавзунинг тадқиқот иши сифатида танланишига асос бўлди.

Тадқиқот методологияси

Тадқиқот жараёнида тизимли ёндашув, статистик кузатиш, таққослаш, статистик гуруҳлаш, танланма кузатиш, динамика қаторлари, иқтисодий индекслар каби статистик усуллардан фойдаланилган. Мева-сабзавотчиликка ихтисослашган фермер хўжаликлари фаолиятини статистик таҳлил қилиш ва баҳолаш натижалари асосида берилган илмий тавсия ва амалий таклифлар ҳудудий дастурлар ишлаб чиқиш, фермер хўжаликлари фаолиятини иқтисодий ва ташкилий жиҳатдан янада такомиллаштириш имкониятларини кенгайтиради.

Таҳлил ва натижалар

Бугунги кунда республикада қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини чуқур қайта ишлаш, етиштирилган ҳосилни сақлаш инфратузилмасини ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Ўтган йилда қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини қайта ишлайдиган 230 корхона, 77 минг 800 тонна сиғимга эга 114 янги совутиш камераси ташкил этилди ва модернизация қилинди. Мамлакатимизда мева-сабзавотларни сақлашнинг умумий қуввати 832 минг тоннага етказилди [7].

Мамлакатда етиштирилаётган мева-сабзавот, узум ва полиз маҳсулотлари хуштаъмлиги, энг асосийси, фойдали ва тўйимлилиги билан минтақа ва жаҳон бозорида жуда харидоргир. Шунинг учун ҳам яқин истикболда қўшимча тарзда 220 минг 500 гектар суғориладиган ерларга дон ва дуккакли экинлар, сабзавот, картошка, мойли ва озуқа экинлари, бошқа ўсимликлар экиш, боғ ва узумзорлар барпо этиш мўлжалланмоқда.

Хусусан, 2016 йилда пахта майдонлари 30,5 минг гектарга қисқартирилиб, ерларга ички ҳамда ташқи бозорда талаб юқори бўлган мева-сабзавотлар экилди. Бундан ташқари, 8,2 минг гектар майдонда янги интенсив боғ, 5,2 минг гектарда токзорлар ташкил этилди. 6 минг гектар майдондаги боғ ва 3,5 минг гектардаги токзор қайта тикланди. 532 гектар майдонда 9,9 мингта замонавий иссиқхона барпо этилди. Жорий йилнинг 1 октябрь ҳолатига жами 15,2 млн. тонна, жумладан, 2 млн. тонна (2015 йилга нисбатан 10,2% кўп) мева, 1,2 млн. тонна (11,9% кўп) узум, 8,2 млн. тонна (10,7% кўп) сабзавот, 1 млн. 469 минг тонна (10,3% кўп) полиз ва 2 млн. 269 минг тонна (10,4% кўп) картошка етиштирилди [8].

Юртимизда охириги беш йилда замонавий агротехнологиялар асосида 32 минг гектар майдонда пакана ва ярим пакана интенсив мевали боғлар яратилди. Ушбу боғлар асосан Тошкент (5,6 минг гектар), Самарқанд (5,5 минг гектар), Наманган (4,1 минг), Андижон (3,4 минг гектар), Жиззах, Қашқадарё (ҳар бирида 2,8 минггектардан) вилоятларида барпо этилди. Республикамиз бўйича охириги 5 йилда жами 33 минг гектар янги токзорлар барпо этилди, бундан ташқари, 36,6 минг гектар яроқсиз мевали боғлар ва 26,8 минг гектар токзорлар реконструкция қилинди.

Натижада юртимиздан 180 турдан ортиқ сархил мева-сабзавот ва уларни қайта ишлаш асосида тайёрланган маҳсулотларни дунёнинг 100 га яқин давлатига экспорт қилиш имконияти яратилди. Россия, Қозоғистонда бир нечта савдо уйлари очилди. Тез орада бундай савдо уйлари БАА, Жанубий Корея, Ҳиндистон ва Европа Иттифоқининг қатор давлатларида ҳам ташкил этилади. Натижада шу йилнинг ўзида мамлакатимиздан 1 миллион тоннадан ортиқ қишлоқ хўжалик маҳсулотлари экспорти амалга оширилади.

Бу йўналишдаги ишларни ташкил қилишда қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариш самарадорлигини янада оширишда жаҳон тажрибасида ўзини оқлаган фермерлик, оилавий тадбиркорлик каби илғор усулларни ташкил этиш асосида амалга оширилмоқда. Айниқса, мева-сабзавот, полиз ва узум маҳсулотлари етиштириш мақсадида фермер хўжаликлари, оилавий тадбиркорлик ва деҳқон хўжаликлари фаолияти имкониятларидан янада кенг фойдаланиш, ҳар бир ердан фойдаланадиган хўжаликда соҳибкорлик бўйича иш кўникмаларига эга бўлиш маданиятини шакллантириш муҳим омил бўлмоқда.

Олиб борилган тадқиқотлар асосида Фарғона вилоятида 2016 йилда мева-сабзавотчилик, полиз ва узум маҳсулотлари жами 1 миллион 950 минг тоннани ташкил қилиб, улардан 940 минг тонна сабзавот, 150 минг тонна полиз, 424 минг тонна узум маҳсулотлари етиштирилди. Бугунги кунда Фарғона вилоятида 47 та мева-сабзавотчилик маҳсулотлари экспортини амалга оширувчи хўжалик субъектлари мавжуд бўлиб, бугунги кунгача 980 млн. долларлик маҳсулотлар экспорт қилиш учун шартномалар имзоланган.

Юқоридагилар кўриниб турибдики, мева-сабзавотчилик маҳсулотлари етиштириш юзасидан эришилган натижаларни ижобий баҳолаган ҳолда, фикримизча, уларни янада кўпайтириш бўйича қўшимча сафарбар этилмаган имкониятлар мавжуд. Тадқиқотлар асосида вилоятда мева-сабзавотчиликка ихтисослашган фермер хўжаликлари фаолиятидаги бир қатор муаммолар

мавжудлиги аниқланди. Жумладан, мева-сабзавотчилик маҳсулотларини сақлаш билан боғлиқ муаммолар. Бугунги кунда вилоятда 150 минг тонналик сақлаш омборлари мавжуд. Бу эса етиштирилган маҳсулотларнинг 7-8 фоизини ташкил этади, холос. Чунки мева-сабзавотчилик маҳсулотлари ўз хусусиятини тез ўзгартиради, яъни улар белгиланган тартибда сақламаса, келгусида уларнинг сифатига ёмон таъсир кўрсатади.

Илғор ривожланган мамлакат бўлмиш Буюк Британияда 60 фоиздан ортиқ мева-сабзавот, Венгрияда 30 фоиздан ортиқ мева-сабзавотчилик маҳсулотлари турига қараб махсус хоналарда сақланади. Шунинг учун мева-сабзавотчилик маҳсулотларини сақлаш омборларини кўпайтиришга алоҳида эътибор қаратиш зарур. Бунинг учун вилоятда мавжуд агрофирмалар томонидан мева-сабзавот маҳсулотларини сақлаш масаласига алоҳида эътибор қаратиш, бу ишларга тижорат банкларининг имтиёзли кредитларини жалб этиш, замонавий технологияларни сотиб олиш ва уларни жорий қилиш мақсадга мувофиқ.

Шу билан бирга мева-сабзавотчилик соҳасини ривожлантиришда ташқи инвестициялардан фойдаланиш масаласи ҳам муҳим ўрин тутди. Ташқи инвесторларни жалб қилиш учун вилоятда бир қатор устунликлар мавжуд: хомашё сотиш учун зарур тизим, арзон ишчи кучи, давлат имтиёзлари, тайёр маҳсулотлар учун аниқ бозорларнинг мавжудлиги ва х.к. Шу билан бирга Фарғона вилоятида 2016-2020 йилларда қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини қайта ишлаш, яримтайёр ва тайёр маҳсулотлар ишлаб чиқарадиган корхоналарни реконструкция қилиш бўйича 14 та инвестиция лойиҳаларини ҳаётга татбиқ этиш режалаштирилмоқда. Мазкур ишларнинг ўз вақтида ва сифатли даражада амалга оширилишини таъминлаш муҳим аҳамият касб этади.

Мева-сабзавотчилик юқори ҳосилдорликка эришиш бўйича фермер соҳибкорларни зарурий ахборотлар билан таъминлаш муҳим ўрин тутди. Мева-сабзавотчилик юқори ҳосилдорликка эришиш бўйича фермер соҳибкорларга ахборот ресурслари етишмаслиги, жумладан, бозордаги нархлар, агротехник тадбирлар, хорижий инвестицияларни жалб қилиш бўйича зарур кўрсатмалар бериб бориш зарур, деб ҳисоблаймиз.

Келгусида вилоятда мева-сабзавотчилик соҳасига ихтисослашган фермерлик фаолиятини янада такомиллаштиришнинг устувор йўналишлари сифатида қуйидагилар амалга ошириш мақсадга мувофиқ:

– қишлоқ хўжалигида суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш, сувдан тежамкор фойдаланиш бўйича илғор технологияларни қўллаш;

– вилоятдаги ҳар бир худуднинг тупроқ ва иқлим шароитини, кутилаётган сув танқислиги, иқлимдаги глобал ўзгаришларни ҳисобга олган ҳолда соҳада амалга ошириладиган илмий тадқиқот ва амалий ишларнинг самарадорлигини ошириш, уруғчилик ва селекция ишларини янада такомиллаштириш, қишлоқ хўжалиги экинларининг серҳосил, маҳсулоти харидоргир бўлган навларини танлаш ва жойлаштириш, ресурс-тежамкор самарали агротехнологияларни жорий этиш;

– экологик тоза ва рақобатбардош сабзавот, полиз, картошка, мева ва узум маҳсулотларини етиштириш, мавжуд қайта ишлаш корхоналарини таъмирлаш ва модернизациялаш, янгиларини ташкил этиш йўли билан аҳолининг қишлоқ

хўжалиги маҳсулотларига эҳтиёжини тўлароқ қондириш, уларнинг экспорт ҳажмини оширишга эришиш мақсадга мувофиқ.

Тадқиқотлар натижасида Фарғона вилоятида мева-сабзавотчиликка ихтисослашган фермер хўжаликларининг иқтисодий, ташкилий ва ишлаб чиқариш самарадорлигини оширишнинг устувор йўналишларини белгилаш зарур бўлиб, фикримизча, мазкур йўналишларда қуйидагиларни инобатга олиш мақсадга мувофиқ, деб ҳисоблаймиз (1-расм).

МЕВА-САБЗАВОТЧИЛИККА ИХТИСОСЛАШГАН ФЕРМЕР ХЎЖАЛИКЛАРИДА ИҚТИСОДИЙ ВА ИШЛАБ ЧИҚАРИШ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ	Мева-сабзавотчилик маҳсулотлари ҳосилдорлигини ошириш йўллари
	– мева-сабзавотчилик маҳсулотларини танлашда уларнинг ҳосилдор навларини танлаш ва улардан фойдалаш; – минерал ва органик ўғитлардан самарали фойдаланиш; – зарарли касалликлар, хашоратлардан асраш чораларини кўришда кимёвий ва биологик воситалардан унумли фойдаланиш; – мева-сабзавотчиликка ихтисослашган фермер хўжаликлари томонидан қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини экиш даврида унумдор ерларни танлаш ва алмашлаб экишни йўлга қўйиш.
	Мева-сабзавотчилик маҳсулотларини етиштиришда меҳнат харажатларини пасайтириш масалалари
	– мева-сабзавотчилик маҳсулотларини экиш ва уларни йиғиб олишда саноатнинг илғор технологияларидан фойдаланиш; – йиғиштириш, юклаб ташиш, қайта ишлаш жараёнида юқори механизация воситаларидан самарали фойдаланиш; – меҳнатга ҳақ тўлаш тизимларининг такомиллашган тизимларидан фойдаланиш.
	Мева-сабзавотчилик маҳсулотларини етиштиришда маҳсулот таннархини пасайтириш йўллари
	– мева-сабзавотчилик маҳсулотларини экиш жараёнида керакли бўлган кўчатлар, материалларни ўзида етиштиришга эътибор қаратиш; – мева-сабзавотчилик маҳсулотларининг ўзига хос хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда уларни очик ва ёпиқ жойларда сақлаш, пировардида, унинг юқори сифатга эришишини таъминлаш
	Мева-сабзавотчилик маҳсулотларини тайёрлаш, сақлаш ва сотиш жараёнларини такомиллаштириш
	– мева-сабзавотчилик маҳсулотлари сотиш каналларининг самарали йўналишларини танлаш; – бозор талабларидан келиб чиққан ҳолда унинг баҳосини шакллантириш; – мева-сабзавотчилик ишлаб чиқариш, юклаб жўнатиш, сақлаш ва сотиш жараёнларида йўқотишларни камайтириш мақсадида илғор технологиялардан фойдаланиш ҳамда сифат стандартларига жавоб берадиган маҳсулотлар етиштириш; – аҳолини мева-сабзавотчилик маҳсулотларига талабини қондиришда сақлаш тизимини такомиллаштириш; – дунё бозорларига чиқишнинг янги истиқболли йўллари ҳисобланган савдо маркаси ва брендини яратиш.
	Мева-сабзавотчилик маҳсулотларини қайта ишлашни янада кенгайтириш ва қўшимча қиймат яратиш
	– замонавий технологияларда мева-сабзавотчилик маҳсулотларини қайта ишлаш; – қўшимча қийматга эга маҳсулотларни ишлаб чиқаришга ихтисослаштирилган янги корхоналар ташкил этиш

1-расм. Мева-сабзавотчиликка ихтисослашган фермер хўжаликларида иқтисодий ва ишлаб чиқариш самарадорлигини оширишнинг устувор йўналишлари

Манба: Муаллиф тадқиқотлари асосида ишлаб чиқилган

Хулоса ва таклифлар

Олиб борилган тадқиқотлар асосида Фарғона вилоятида мева-сабзавотчиликка ихтисослашган фермер хўжаликлари фаолиятини янада ривожлантириш юзасидан хулоса ва таклифлар ишлаб чиқилди. Вилоятда келгусида мева-сабзавотчилик соҳасида ислоҳотларни янада такомиллаштириш, бу соҳада олиб борилаётган ишлар самарадорлигини ошириш мақсадида қуйидаги таклифларни берамиз:

– қишлоқ хўжалигини бошқаришнинг янги тизими жорий этилганлиги, соҳанинг тўлиқ фермерчиликка ўтганлиги иш натижаларига ижобий таъсир кўрсатмоқда. Шунинг учун келгусида мева-сабзавотчиликка ихтисослашган фермерларнинг билим даражасини ошириш, уларга иш юритишнинг замонавий услубларини ўргатиш мақсадида ўқув курсларининг ташкил этиш, фермерлар билан ҳокимликлар кўмагида тижорат банклари, лизинг компаниялари, савдо саноат палаталари, экспорт ривожлантириш муассасасалари ҳамкорлигида амалий учрашувлар ташкил этиш, уларни қўллаб-қувватлаш ва мавжуд муаммоларни тез ҳал қилиш имконини яратиш ҳамда маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмларининг кескин ошишига олиб келишни таъминлаш зарур;

– мева-сабзавот маҳсулотларини қайта ишлаш корхоналари билан етиштирувчилар ўртасида тўғридан-тўғри шартнома қилиш тизимини яратиш, уларнинг моддий манфаатдорлигини ошириш чора-тадбирларини ишлаб чиқиш зарур;

– мева-сабзавотчилик ва узумчиликда ҳам барқарор ижобий ўзгаришларга эришиш. Охирги йилларда ҳаёт синовидан ўтган, ҳудудлар иқлим шароитига мос агротехнологиялар билан бир қаторда замонавий агротехнологияларнинг жорий этиш ишларини қатъият билан давом эттириш, мева-сабзавотчилик маҳсулотларининг серҳосил ва касалликларга чидамли навларини навларининг яратиш бўйича қўшимча чора-тадбирларни ишлаб чиқиш;

– вилоятда мева, сабзавот ва полиз маҳсулотлари етиштиришни янада кўпайтириш, айниқса, ушбу маҳсулотларга ички ва айниқса, ташқи талабнинг кундан-кунга ортиб бораётганлиги соҳада уруғчиликни ривожлантиришни, ҳосилни етиштиришдан уни сақлаш ва қайта ишлашгача бўлган жараёнларга замонавий технологияларни жорий этишни тақозо этмоқда. Шунинг учун фермер хўжаликлари томонидан маҳсулотларни қайта ишлаш бўйича минитехнологияларни олиб келиш, экспортбоп маҳсулотларни ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш лозим;

– фермер хўжалигини ривожланиши кўп жиҳатдан молиявий маблағларга боғлиқ бўлади. Шунинг учун тижорат банклари фермер хўжаликларини узоқ ва қисқа муддатли кредитлар билан узлуксиз равишда таъминлай олиш зарур. Ишлаб чиқариш аҳамиятига молик объектлар қуриш ва асосий ишлаб чиқариш воситаларини сотиб олиш учун узоқ муддатли кредитлардан, жорий ишлаб чиқариш фаолиятини юритишда зарур моддий ресурсларни шакллантириш учун қисқа муддатли кредитлардан фойдаланишига тижорат банклари қулай шароит яратиб бериши керак;

– маълумки, фермер хўжалиги ўз фаолиятининг натижаларини бухгалтерия ҳисоби орқали ҳисобга олиб боради, улар асосида маҳаллий

статистика ва солиқ органларига белгиланган тартибда бухгалтерия ва статистик ҳисоботларни тақдим этади. Фикримизча, ҳисоботларда акс эттирилган маълумотлар объектив ҳолатда тасвирланган бўлиши керак, чунки ҳақиқий ҳисобот маълумотлари иқтисодиёт тараққиётини объектив таърифлайди. Шунинг учун фермер хўжаликларида бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоботи ҳамда статистик ҳисобот юритишни тартибли ташкил этиш ва амалга ошириш мақсадга мувофиқ.

Юқоридаги ишларнинг самарали ташкил этилиши натижасида мева-сабзавотчиликка ихтисослашган фермер хўжаликларининг иқтисодий ва маҳсулот етиштириш самарадорлигини оширишга эришиш натижасида уларнинг иқтисодий салоҳиятини мустаҳкамлаш мумкин. Вилоятда мева-сабзавотчиликка ихтисослашган фермер хўжаликларнинг иқтисодий барқарорлиги ошиши, уларнинг маҳсулот етиштириш ҳажмларининг кўпайиши, маҳсулотларнинг сифатининг халқаро даражаларга кўтарилиши, янги иш ўринлари яратилиб, қишлоқ аҳолисининг моддий фаровонлиги ошишига сабаб бўлиб, пировардида, ҳудуд иқтисодиётининг барқарорлигини таъминлашда муҳим ўрин тутди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Каримов И.А. Эзгу ишларимизни изчил давом эттириш – доимий вазифамиздир.//Халқ сўзи № 197 (5364) 12 октябр 2011. http://www.prezident.uz/uz/news/show/main/posledovatelnoe_prodoljenie_blagorodnyih/

2. Каримов И.А. 2005 йилда мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунлари ва 2006 йилда иқтисодий ислохотларни чуқурлаштиришнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамаси мажлисидаги “Эришилган ютуқларни мустаҳкамлаб, янги марралар сари изчил ҳаракат қилишимиз лозим” номли маърузаси. //Халқ сўзи, 2006 йил 11 феврал № 29 (3898).

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Мева-сабзавотчилик ва узумчилик соҳасидаги иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2006 йил 9 январдаги ПФ–3709-сонли фармони, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йил 11 январдаги “Мева-сабзавотчилик ва узумчилик соҳасини ислоҳ қилиш бўйича ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ – 255-сонли қарори, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Мева-сабзавотчилик ва узумчилик соҳасида агросаноат фирмалари ташкил этиш ва улар фаолиятини йўлга қўйиш тартиби тўғрисидаги Низомни тасдиқлаш тўғрисида”ги 2006 йил 10 мартдаги 42-сонли қарори, Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Мева-сабзавот, картошка ва полиз маҳсулотларини харид қилиш ва улардан фойдаланиш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2016 йил 12 апрелдаги ПҚ-2520-сонли Қарори, Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Мева-сабзавот, узум ва полиз маҳсулотларини экспорт қилишни рағбатлантиришга доир қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2016 йил 19 сентябрдаги ПҚ – 2603-

сонли қарори.

4. Агаркова Л.В. Формирование механизма устойчивого развития плодовоовощного подкомплекса: теория и практика. – Ставрополь: Ставролит, 2007. – с.168.; Баранов И.А. Совершенствование коммерческой работы торговых и заготовительных организаций потребительской кооперации. Автореф. дисс. д-ра экон. наук. – М.: РГБ, 2003. – с.39.; Попов Н.А. Экономика сельского хозяйства. –М.: Дело и Сервис, 2005. – с.56.; Афанасьева А.В. Статистическая оценка динамики производства сельскохозяйственной продукции в системе государственного регулирования продовольственного рынка. Автореф. Дисс. на соиск. канд. экон. наук. – Самара.2008. –с.26.; Соломахин М.А. Основные направления совершенствования системы ведения садоводства в условиях развития агропромышленной интеграции. //Организационно-экономические проблемы стабилизации и развития аграрного сектора экономики. Том 1: Материалы научно-практической конференции 9-10 ноября 2005 г. Мичуринск: Изд-во ФГОУ ВПО МичГАУ, 2005. – Том 1. -с.153-159.; Греков Н.И. Основные направления и факторы интенсификации садоводства. //Организационно-экономические проблемы стабилизации и развития аграрного сектора экономики. Том 1: Материалы научно-практической конференции 9-10 ноября 2005 г. Мичуринск: Изд-во ФГОУ ВПО МичГАУ, 2005. – Том 1. -с.164-166.

5. Асадулина Н.Р. Механизм регулирования эффективности плодовоовощного комплекса Республики Узбекистан на основе логистического подхода. Дисс.на соис. учен. степ. канд. экон. наук. – Т.:–2006.–с.158.; Бурҳонов А.Х. Турли мулкчилик шаклидаги қишлоқ хўжалик қорхоналарида ишлаб чиқариш иқтисодий самарадорлигини ошириш. Иқт. фан. ном. илм. дар. олиш учун ёзилган дис.– Т.: ЎзБИИТИ, 2000. – б.117.; Мирзаев М.М. Мевали дарахтлардан юқори ҳосил етиштириш. – Т.– 2006. Р.Р.Шредер ИТИ-б.100.; Муродов Ч. Ўзбекистон иқтисодиётини эркинлаштириш шароитида бозор инфратузилмасини ривожлантириш. Иқт.фан. докт. илм. дар. олиш учун ёзилган дис. автореф. – Т.: – 2001. – б.46.; Назарова Ф. Иқтисодиётни эркинлаштириш шароитида Ўзбекистон аграр секторини ривожлантириш истиқболлари. Иқт. фан. докт. илм. дар. олиш учун ёзилган дис.–Т., 2001.- 290 б; Умурзаков У.П. Пути повышения эффективности использования ресурсного потенциала аграрного сектора экономики (на материалах Республики Узбекистан). Автореф. дисс. на соис. учен. степ. д-ра экон. наук. – Т., -2003. – с.43.; Хушвақтова Х.С. Бозор шароитида мева-сабзавот кичик мажмуасида агросаноат интеграциясини ривожлантиришнинг ташкилий-иқтисодий муаммолари. Иқт.фан. ном.илм.дар. олиш учун ёзилган дис. автореф. – Т., -2005. –б.25.

6. Эргашев Э.И. Иқтисодиётни эркинлаштириш шароитида боғдорчилик ва узумчилик тармоғини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари. Иқт. фан. ном. илм. дар. олиш учун ёзилган дисс. автореф.– Т., –2009. –22 б; Мухитдинова У.С. Иқтисодиётни модернизациялаш шароитида мева-сабзавотчилик маҳсулотлари бозорини ривожлантириш йўналишлари. Иқт.фан.док.илм.дар.олиш учун ёзилган дис.автореф.-Т., -2010. -36 б; Очилов С., Эргашева С. Қишлоқ ва сув хўжалиги статистикаси. Ўқув қўлланма. –Т., - 2008.- 192 б; Шафқаров Б. Узум етиштириш ва уни қайта ишлашнинг иқтисодий

самарадорлиги (Тошкент вилояти мисолида). Иқт.фан.ном.илм.дар.олиш учун ёзилган дис.автореф.-Т.:2012.-б. 28.; Рахматов М. Развитие плодовоовощного подкомплекса в Ферганской области. Автореф. дисс.на соис. кан. экон. наук.-Т.: 1989.-с.24.

7. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари асосида. Манба: www.stat.uz

Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва сув хўжалиги маълумотлари асосида. Манба: www.agro.uz